

René Descartes

Aklını iyi sevk etmek ve bilimlerde
hakikati arařtırmak için

Metot Üzerine Konuşma

*Aklını iyi sevk etmek ve bilimlerde hakikati araştırmak için
Metot Üzerine Konuşma*

Özgün Adı
Discours de la méthode

Yazarı
René Descartes

Çeviren
Atakan Altınörs

Editör
Hüsamettin Arslan

Bu kitabın Türkçe yayın hakları **Paradigma Yayıncılık**'a aittir; hiçbir bölümü yayıncının izni olmaksızın fotokopi ve kompüter dahil hiçbir elektronik ya da mekanik araçla yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

3. Baskı, Mart 2015

Dizgi-Mizanpaj
Hülya Aşkın-Bilen

Kapak
Minyatür

Baskı
*Bahri Mutlu Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven San. Sitesi C Blok No: 256
Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 18569*

ISBN: 978-975-7819-71-4

101. Paradigma Kitabı

Paradigma-Felsefe: 50

PARADİGMA YAYINCILIK

Alemdar Mah. Ticarethane Sok.
Üçpınar Hanı No: 21/1 – 34110
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0 212) 528 19 28
Faks: (0 212) 526 81 52
www.paradigmakitap.com
info@paradigmakitap.com

René Descartes

Aklını iyi sevk etmek ve bilimlerde
hakikati arařtırmak için

Metot Üzerine Konuşma

Türkçesi
Atakan Altınörs

İçindekiler

Descartes'ın Hayatı ve Eserleri	XI
Sunuş	XXVII
Metot Üzerine Konuşma	1
I. Bölüm	3
II. Bölüm	13
III. Bölüm	23
IV. Bölüm	31
V. Bölüm	41
VI. Bölüm	59
Kavramlar Dizini	75

“Kışın bir inzivada kâinatın gizemlerini
tabiatın kanunlarıyla kıyaslayarak
her ikisinin sırlarını açabilecek
tek bir anahtar olduğunu düşünmeye cesaret etti”*

* Descartes’in mezar taşı kitabesi.

Descartes'ın Hayatı ve Eserleri*

Kof bir kibri konumuzdan hariç tutarak söyleyecek olursak, dünyaya aşama kaydettirmiş ideaların müellifi [*auteurs*] âlimler ve filozoflar çıkarmış olan her halk, bununla iftihar eder. Hegel meşhur Fransız felsefe tarihçisi Victor Cousin'e, «sizin milletiniz de, dünyaya Descartes'ı hediye etmiş olmakla gururlanmayı fazlasıyla hak etmektedir» demiştir. Hegel, felsefe tarihi konulu incelemesinde, Descartes hakkında şunları yazar: «Kendine, dayanak olarak düşünceyi alması itibariyle, Descartes modern felsefenin hakikî kurucusudur. Bu zâtın, kendi çağı ve modern zamanlar üzerindeki etkisi hakkında söylenecek hiçbir şey, mübalâğa olmayacaktır. O bir kahramandır. Her şeyi, ta başlangıcından ele almıştır». Descartes'ın vatan-daşları dışında kalan otoritelere atıf yapmayı sürdürecektir olursak, İngiltere'nin önde gelen âlimlerinden biri olan Huxley'e göre iki tip büyük adam vardır: Bunların ilki, kendi çağlarının aynaları gibidir ki bunlar Voltaire'in de-yimiyle “herkesin düşüncelerini en iyi şekilde ifade eder;

* Alfred Fouillée'nin *Descartes* başlıklı eserinden alınmıştır. Türkçe edisyon: Efil (Eflatun) yayıncılık, Ankara: 2009

çok daha yüce olan ikinci tip insanlarsa, iki veya üç asır sonra herkesin düşüncesi haline gelecek şeyler dile getirir". Huxley, "işte Descartes ikinci tip insanlardandır; gerek bilimde gerekse felsefede, modern zamanlardaki en önemli ürünlere baktığınızda, onlara temel teşkil eden ideanın yahut bizzat formun, Descartes'ın zihninin ürünü olduğunu görürsünüz" der.

René Descartes 1596 senesinin mart ayının son gününde, Touraine ile Pitou yakınlarında küçük bir kent olan *la Haye*'de dünyaya geldi. Babası Brötonya yüksek mahkemesinde görevli bir hakim olan Joachim Descartes'tı. Kızlık soyadı Brochard olan annesi Jeanne, küçük René'yi doğurduktan bir yıl sonra 16 Mayıs 1597'de beşinci çocuğunu doğururken hayata veda etti. René'nin bu kardeşi ancak üç gün yaşadı. Descartes annesinin ciğerlerindeki müzmin hastalığı hakkında şunu söylemiştir: «Annemden bana, yirmi yaşına kadar geçmeyen ve beni gören her doktora fazla uzun yaşamayacağımı düşündüren kuru bir öksürük ve solgun bir ten miras kalmıştır». Babası, sağlık açısından çok talihsiz doğmuş oğlunun bir sütanne tarafından özenle bakılmasını sağlar. Sekiz yaşına gelinceye kadar öğrenimi için üstüne fazla gitmez ve onu kendi halinde oynadığı oyunlara koyverir. Fakat buna rağmen, henüz küçük bir çocukken, düşünceli, meraklı ve her şeyin nedenini soran bir karakteri olduğunu fark eden babası, ona "küçük filozof" lâkabı takar. Sekiz yaşına girdiğinde, taptaze ve canlı bir dimağa sahip René'yi, *la Flèche* kolejine kaydettirir. Descartes zayıf bünyesi nedeniyle, hayatı boyunca sürdüreceği bir alışkanlık olarak yatağına uzanarak ders çalışma ve bol bol düşünme alışkanlığını kolejde edinir. Kolejin son senesine kadar vasat ama düzenli tempo tutturan Descartes, son sınıfta bilimler ve felsefe alanındaki çalışmalarının temposunu artırır; öyle ki, "artık derslerde bize öğretilenlerle yetinmesizin elime geçen her kitabı büyük bir iştahla okuyordum" demiştir. Onun bu okuma temposu, sonraki yıllar-

**Aklını iyi sevk etmek ve bilimlerde
hakikati arařtırmak için
Metot Üzerine Konuşma**

Bu konuşma, tek seferde okunmak için çok uzun görünüyorsa, altı bölüme ayrılabilir. İlkinde, bilimlere ilişkin çeşitli mülâhazalar/değerlendirmeler; ikincisinde, yazarın aradığı metodun başlıca kuralları; üçüncüsünde, bu metottan çıkardığı birkaç ahlâk kuralı; dördüncüsünde, metafiziğinin temellerini meydana getiren, Tanrı'nın ve insan ruhunun mevcudiyetinin ispatı olan gerekçeler; beşincisinde, araştırdığı fizik meselelerin sıralanması ve bilhassa kalbin hareketinin ve tıbbı aitt diğer bazı meselelerin açıklanmasından sonra da ruhumuz ile hayvanların ruhu arasındaki farklılık; sonuncusunda ise, tabiatın araştırılmasında bulunduğı noktanın ilerisine gitmek için gerekli olduğuna inandığı şeyler ve bu konuşmayı hangi gerekçelerle yazdığı bulunacaktır.

I

1. Sağduyu dünyada en iyi pay edilmiş şeydir: zira her insan sağduyudan o kadar iyi pay almış olduğunu düşünür ki, başka her şeyden en zor memnun kalanlarımızın bile kendilerinde bulunan sağduyudan daha fazlasını arzulaması, pek de alıştığımız bir durum değildir. Bu hususta herkesin yanılğı içinde bulunması, hakikate uzak düşer; bu daha ziyade, özel olarak sağduyu ya da akıl diye adlandırılan iyi hüküm verme ve doğruyu yanlıştan ayırt etme kudretinin bütün insanlarda fitrî eşitliğinin şahididir; böylece, kanaatlerimizin farklılığı, bazılarının diğerlerinden daha akıllı olmasından değil, sadece düşüncelerimizi değişik yollardan sevk etmemizden ve aynı şeyleri göz önünde bulundurmamaktan ileri gelir. Zira iyi bir zekâyâ sahip olmak yetmez, asıl olan onu iyi kullanmaktır. En büyük ruhlar, en büyük faziletler/erdemler kadar en büyük kötülüklerde de mahirdir; ve yalnızca çok yavaş yürüyenler, eğer her zaman doğru yolu izlerse, koşanlardan ve doğru yoldan uzaklaşanlardan daha fazla ilerleyebilir.

2. Kendi adıma aklımın [*esprit*], hiçbir hususta, insanlarda müştereken bulunandan daha kâmil olduğu zannı-

na kapılmadım; hatta sık sık, başka bazı kimseler kadar tez kavrayan bir düşünceye, net ve seçik bir muhayyileye/imgeleme, geniş ve güçlü bir hafızaya sahip olmayı diledim. Aklın kemâline/mükemmeliyetine yarayan, bunlar dışında kalan başka nitelik de bilmiyorum: zira akıl ya da duyu [*sens*] bizi insan kılan ve hayvanlardan ayıran¹ yegâne şey olduğu ölçüde, aklın her birimizde tastamam olduğuna inanmak ve bu hususta aynı *türün bireylerinin formları* veya *tabiatları* arasında değil, ancak *ârazları/ilinekleri* [*accidents*] arasında bir fazlalık ya da eksiklik olduğunu söyleyen filozofların ortak kanaatine iştirak etmek istiyorum.

3. Fakat, gençliğimden itibaren beni birtakım düşünce ve düsturlara yönlendiren bazı yolları izlemek talihine eriştiğimi itiraf edeceğim ki o düşüncelerden ve düsturlardan bir metot meydana getirdim ve onunla bilgimin seviyesini derece derece artırma ve de yavaş yavaş, zekâmın vasatlığının ve sınırlı ömrümün varmama imkân verdiği en yüksek noktaya kadar çıkarma vasıtası sağladım. Zira, bu metottan şimdiden öyle meyveler topladım ki şahsım hakkında verdiğim hükümlerde her zaman, bóbürlenmeden ziyade güvensizlik köşesine çekilmeye çalışmama rağmen, bütün insanların çeşitli faaliyetlerine ve girişimlerine bir filozof gözüyle baktığımda bana beyhude ve faydasız görünmeyen hemen hemen hiçbir şey yoktur; hakikatin araştırılmasında şimdiye kadar katettiğimi düşündüğüm ilerlemeden son derece memnuniyet duymaktan ve gelecek için de bu gibi umutlar beslemekten

¹ Descartes açısından insanın hayvandan farklılığı “derece” bakımından değildir; aralarında bir “fıtrat/tabiat” farklılığı vardır. Descartes için, zihinsel ve bilişsel melekeleri en alt seviyedeki bir insanın bile, söz konusu melekeleriyle, hemcinsleri arasında en üst seviyede görünen bir hayvandan fersah fersah ileride olduğu aşikârdır. Descartes hayvanların insanlardan daha az akıllı olduğunu değil, akıldan tamamen mahrum olduğunu düşünür. Onun nezdinde hayvanlar, makinelerden, otomatlardan farksızdır. (çev.)

geri kalmıyorum; öyle ki dürüst insanların meşguliyeti arasında sağlamlıkla iyi ve önemli olan bir tanesi varsa, onun da benim seçtiğim şey olduğuna inanmaya cüret ediyorum.

4. Yine de aldanmam mümkündür, altın ve elmas diye aldığım şeyler, sadece biraz bakırla camdan ibaret olabilir. Kendimize ilişkin hususlarda yanılmaya ne denli meyilli olduğumuzu ve arkadaşlarımızın hükümleri bizim lehimize olduğunda da bu hükümlerin ne denli şüpheyile karşılanması gerektiğini biliyorum. Ama bu konuşmada, her bir kimse kendi hükmünü oluşturabilsin diye hangi yolları izlediğimi göstermekten ve hayatımı bir tablo gibi sunmaktan memnuniyet duyacağım ve de ortak söylentilerden hayatım hakkında edinilecek kanaatleri öğrenmek, kendimi yetiştirmenin yeni bir vasıtası olursa, onu da istifadeyi âdet edindiğim vasıtalara ekleyeceğim.

5. Böylece, buradaki amacım her bir kimsenin aklını iyi sevk etmesi için izlemesi gereken metodu öğretmek değil, sadece aklımı hangi surette sevk etmeye çalıştığımı göstermektir. Başkalarına nasihat etmeye kalkışanlar, nasihat bulundukları kişilerden daha becerikli olduklarını zannetseler gerek; ve onlar, nasihat ettikleri husustaki en ufak kusurlarında eleştirilebilir. Lâkin, taklit edilebilir bazı örneklerin yanı sıra, takip etmemekte belki haklı olacakları diğer bazı şeyleri de bulacakları bu yazıyı, sadece bir hikâye yahut dilerseniz masal gibi ortaya koyarak, kimseye bir zararı dokunmadan bazı insanlara fayda sağlayacağını ve herkesin samimiyetimden hoşlanacağını umarım.

6. Çocukluğumdan beri kitabî bilgilerden beslenmiştim ve sayelerinde hayata faydalı her şeyin açık ve güvenilir bir bilgisinin edinilebileceğine kani olduğumdan,

² Descartes, cizvit rahiplerin ders verdiği La Flèche [okunuşu:lâfleş] Koleji'nden mezun olmuştur. (çev.)